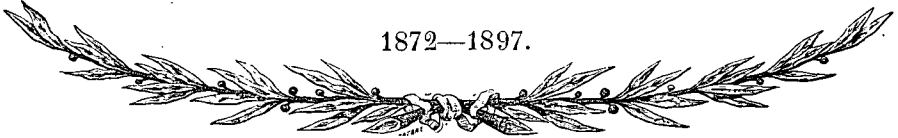

KÁRMÁN MÓR.

HUSZONÖTÉVES TANÁRI MUNKÁSSÁGÁNAK ÜNNEPÉRE,

1872—1897.

A név, a melyet e sorok fölé irtunk, a hazai tudományosság egyik ágának egész programmja. Annak a tudománynak, melyet e lapok szolgálnak, nincs e hazában nagyobb képviselője, mint e név birtokosa. Tudománynya, széles empiriát philosophiai mélységgel feldolgozó tudománynya a pædagogia nálunk mind eddig senkiben sem szerveződött annyi erővel és eredetiséggel, mint ő benne. A mi előtte pædagogia volt nálunk, az nem volt tudomány. A mi utána jött, az nagy részben, legbecsesebb részében közvetlenül vagy közvetve tőle jött. Csak természetes tehát, hogy ma, midőn tudományos lelkének tűzhelye, a tanárképzőintézet gyakorló-főgymnasiuma üli fennállásának 25 éves jubilæumát és ezzel együtt megemlékezünk teremtőjének és éltetőjének, Kármán Mórnak, 25 éves munkásságáról is, a Magyar Pædagogia is üdvözli őt e füzet élén.

Próbáljon magának a magyar pædagogia is ez alkalommal egy jelentéktelen munkása útján számot adni arról, mit köszön neki? Nem teheti itt részletesen, csak egy-két összefoglaló vallo-más alakjában.

Kármán Mórnak köszöni a magyar pædagogia mindenekelőtt azt a meggyőződést, hogy a pædagogia is igazi tudomány, vagy ha

nem az, azzá kell lennie. Hogy van, vagyis lennie kell egy tudománynak, mely sem hegelianus, sem Beneke-féle, sem herbartista, sem positivista pædagogia, hanem egyszerűen a *pædagogia*, úgy, mint tudomány a physika, a politika, a nemzetgazdaságtan stb. Hogy ilyen tudománynya lehessen, mindenekelőtt a tények körét kell számára megállapítani, melyek túlesve az egyéni vélekedés vagy egyéni, mástól nem ellenőrizhető tapasztalat körén tudományos, azaz közös empirián alapuló és közös elvek szerint tájékozódó kutatásnak lehetnek a tárgyai. E tények első sorban a nemzeti közműveltség szertesztét ágazó elemei, melyeknek mindenekelőtt egységes képét megszerkeszteni, majd egységes rendjét és szervezetét megalkotni a pædagogia első feladata. Amaz túlnyomóan elméleti, emez kiválóan gyakorlati feladat. Amaz philologiai, emez sociologiai és pszichologiai apparatussal dolgozik: mindakettőt a philosophia normatív disciplinái — logika, ethika és æsthetika vezetik.

Ez úttörő gondolatsorok Kármánnál nem egy általános aprioristikus meggyőződésből erednek, hanem az európai műveltségtörténelem és a pædagogiai elmélet és gyakorlat multjának szinte páratlanul gazdag ismeretéből nőttek ki. Nincsen nálunk senki, de talán sehol sincsen, kinek Európa közműveltsége bármely korbéli keresztmetszetéről oly pontos, oly részletes tájékozottsága volna, mint Kármánnak van. Épúgy nincsen senki, a kinek e műveltségelemek ethikai, azaz pædagogiai megbecsülésére oly biztos, épen mert mély történelmi belátáson alapuló ítélete volna, mint neki. Az emberiség, a nemzet szellemi életének rétegről-rétegre való ismerete, méltatása, örökbecsű alkotórészeinek kihüvelyezése az esetlegesből, mulandóból: ebben áll legfőbb ereje, és ez adja meg pædagogiai elmékedéseinek azt az empirikus realitást, azt a tudományos solidságot, mely elmékedéseit messze feléje emeli a pusztán speculativ constructiókon.

A hatalmas tudásból kinőtt úttörő elmékedés azonban csak egyik oldala Kármán érdemeinek a magyar pædagogia körül. Másik fele, ha lehet, még fényesebb, még imponálóbb ennél, és a mi több, még nagyobb biztosítékot nyújt arra nézve, hogy a pædagogia, melyet képvisel, nem ködös felhőkakukvár, hanem a

gyakorlattal, a való élettel bensőleg összefüggő alkotás. Érdemeinek azt a felét értjük, melyet mint gyakorlati pädagogus, mint tantervek és utasítások készítője, mint a közoktatási tanács tagja, mint tanulók és tanítók nevelője iskolában, egyetemen, egyesületekben, mint tanügyi közvélemény vezetője, mint tankönyvek írója és iratója szerzett. A közműveltség legtudósabb ismerője Magyarországon egyszersmind a közműveltség legnagyobb gyarapítója volt egy negyedszázadon át ez országban. Pädagogiai elmélete így minden izében összefügg saját pädagogiai gyakorlatával. Amaz mélyítette, ez erősítette amaszt. Mindazok között, kik ma Magyarországon, de mindazok között, kik ma egész Európában pädagogiáról elmélkednek, pädagogiáról írnak vagy pädagogiát tanítanak egy sincs, kinek elmélkedései oly mélyen gyökereznének gyakorlati, országra, nemzeti közösségre szóló alkotásokban, mint az övéi, azaz nemcsak gyökereznek bennük, hanem folytonosan táplálkoznak belőlük, folyton javíttatnak általuk, folyton köszörülődnek rajtuk.

S ezért igaz, a mit ez alkalommal ki kell mondanunk, hogy Kármán nélkül nem volna ugyan gyakorló gymnasiumunk, nem volna gymnasiumi tantervünk, nem volna tankönyvirodalmunk, nem volna tanáraink műveltsége, nem volna egész pädagogiai közéletünk olyan, a milyen: de viszont mind e gyakorlati tényezők nélkül és mindenekelőtt a gyakorlóiskola nélkül Kármán sem volna az a szilárd, az a leszűrődött, az a biztosan és erősen dolgozó tudományos egyéniség, melyet ma benne ünneplünk.

Ha mindenekelőtt elvitázhatatlanul igaz, hogy a gyakorló-gymnasiumnak Kármán Mór a lelke, akkor viszont igaz, hogy a gyakorló gymnasium szolgált Kármán pädagogiai szellemének fentartó testül, gerinczül.

S azért jól teszi, és nem is teheti máskép Magyarország pädagogus világa, mint hogy a kettőt együtt, egy napon ünnepelje: a magyar pädagogia legelső képviselőjét és a magyar pädagogia legtermékenyebb kirepítő fészket.

Midőn e sorokat — bevallom, nem a mesterén kegyelettel csüngő tanítvány meghatottsága nélkül — írom, önkéntelenül fel-

száll lelkemben ama férfiúnak alakja, kit néhány hónappal ezelőtt ugyan e helyen rajzolt halvány színekkel gyenge tollam. Azon férfiúé, kit «Præceptor Germaniæ» néven tisztel hálás nemzete. S önkéntelenül eszembe jutnak a végső sorok, melyeket akkor Melanchthonról irtam: «Csodáljuk benne a nagy pædagogust, . . . a ki odaállott szervezni, tanítani, tankönyveket írni, classicusokat kiadni, iskolaalapítóknak tanácsokat osztogatni — azaz minden lehető jóra való szerszámmal kapálni, gyomlálni, ültetni az Úr azon szőlőjében, melynek Iskola a neve.» Vagy meglehet, midőn ama sorokat irtam, és a mult történeti adataiból szerkesztett képhez a jelenkor és nemzetem élő alakjai közül kerestem modellt, Kármán alakja lebegett szemem előtt. Akárhogy van, annyi bizonyos, hogy Magyarország utolsó negyedszázadának történetében nincs ember, a ki annyira megérdemelné a Præceptor Hungariæ nevét, mint Kármán Mór.

Tartsa meg a Népek Mindenható Nevelője még soká testi-lelki épségben mindnyájunknak bölcs és nemés præceptorunkat!

Budapesten, a gyakorló gymnasium negyedszázados fennállásának ünnepén.

WALDAFFEL JÁNOS.
